

TIPURI DE LOCUINȚĂ ÎNGROPATĂ DESCOPERITE ÎN AȘEZAREA AUTOHTONĂ DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA TELIȚA – VALEA AMZEI

Baumann V. H. (Tulcea, România)

0.0 Situată la aprox. 0,8 km est de extremitatea nordică a localității Telița, județul Tulcea, așezarea de pe valea Amzei ocupă terasa sudică a unei vâlcele naturale, creată de izvorul care își deversează apele într-un pâraiaș care se pierde la sud în Valea Seacă. Vâlceaua abruptă, denumită de localnici Valea Amzei, după dealul aflat la sud-vest, desparte două terase înalte, cea sudică fiind ocupată, de la izvoare și până la curbura pâ râului, de urmele așezării romane.

Săpăturile de salvare din anii 1987-1988, executate în zona centrală a așezării, au evidențiat existența unei întinse așezări rurale autohtone, în care primele nuclee de locuire au aparținut Hallstatt-ului timpuriu și care, în cursul secolelor I-IV p. Chr., se află într-un intens proces de romanizare (Baumann 1995). Cercetările au relevat caracterul, prin excelență, autohton getic al așezării de epocă romană de la Amza care, din acest punct de vedere, își găsește analogii în nordul Dobrogei la Frecăței, pe valea Teliței (Bauman 1991, 109-115) și la Sarichioi, punctul Sărătura, în apropierea fostului golf Halmyris (Bauman 1995, 174-226).

În anul 2000 au fost reluate săpăturile arheologice în așezarea de pe valea Amzei. Noile cercetări s-au desfășurat în zona răsăriteană a sitului, care se prezintă ca o terasă înaltă, prelungită la sud în platoul Teliței și înconjurată din trei părți de văi abrupte la nord și răsărit și ameliorată la vest de locuirea antică (Bauman 2003, 155-232).

Cercetările arheologice din cele trei campanii de săpături au precizat că locuirea de la Amza a cunoscut trei faze evolutive:

- a) prima fază - de la jumătatea sec. I p. Chr. până la începutul sec. al III-lea
- b) a doua fază – din al doilea pătrar al sec. III până la sfârșitul sec. III p. Chr.
- c) a treia fază – sec. IV p. Chr.

1.0 Exceptând zona centrală a așezării, ceea ce caracterizează ansamblurile de locuire din prima perioadă a romanității timpurii este aspectul lor modest, de locuințe îngropate, de tip bordei sau semiadâncite, cu podele situate la adâncimi cuprinse între -0,60 și -1,20 m față de nivelul de locuire și cu forme variate: ovale, trapezoidale, rectangulare.

Două bordeie (notate α și β), cercetate arheologic în anul 1987 în zona centrală și în marginea nordică a așezării, au fost surprinse pe aceeași direcție și la o distanță de aprox. 2m unul de celălalt. Au o formă asemănătoare: ovală, cu capetele lungi tăiate drept, în așa fel încât apar cu patru laturi: cele mari concav-convexe, cele mici drepte, una servind pentru intrare. Cel mai nordic bordei (α) era orientat E-V și avea intrarea pe latura de răsărit, pe când cel de-al doilea (β) era orientat N-S. Intrarea acestuia se afla pe latura de sud, mai largă și sprijinită în interior de un stâlp plasat într-o adâncitură ovală, practică în podeaua locuinței. Mai bine conservată, podeaua acestui bordei era perforată în apropierea laturilor curbe de cinci gropițe de pari: trei pe latura mare și două pe cea mică. Disponerea stâlpului central în dreptul intrării și a parilor laterali, evidențiază un acoperiș

înclinat de la sud spre nord. Bordeiuul avea o lungime de 4,10 m și o lățime de 2,60 m. În partea opusă intrării bordeiuul β dispunea de o groapă menajeră de mai mari proporții care depășea la NE limita locuinței. Groapa ovală, de 2,15x1,75x0,50 m, avea marginile verticale și conținea fragmente ceramice lucrate cu mâna și resturi faunistice de ovicaprine.

Locuința bordeii α avea trei metri lățime și peste patru metri lungime. Podeaua, mai adâncită spre răsărit unde se afla intrarea, era înconjurată de o bordură din pământ cruțat. În partea opusă intrării, podeaua era perforată, aproximativ pe mijlocul locuinței, de o groapă menajeră ovală, de 1,20x1,50x1,00 m, mai largă spre vest. Din interiorul ei au fost recoltate fragmente ale unui vas-borcan înalt, o monedă Vespasian și resturile unei vetre menajere. La un moment dat această groapă a fost nivelată și căpăcuită cu pământ bine bătătorit. În partea de nord a bordeiului a fost săpată o nouă groapă menajeră, de formă oval-tronconică, de 2,50x1,50 m deschiderea și 2,50x2,00 m la bază. Ceramica recoltată din interior, romană și de factură autohton-getică, obiectele metalice din bronz și fier, relevă o folosire a gropii în cursul sec. al II-lea p. Chr.

Cele două bordeie cercetate arheologic în anul 1987 au fost datate pe baza ceramicii autohtone specifice Latène-lui clasic, faza C a culturii geto-dacice, cu analogii la Popești, Poiana și Răcățau în sec. I p. Chr., și a materialului amforic roman găsit laolaltă, la sfârșitul sec. I p. Chr. și în prima jumătate a sec. II p. Chr.¹ Încadrarea este asigurată și de prezența unei monede de bronz din vremea împăratului Tiberius descoperită în bordeiuul β și a unei monede de la Vespasianus provenită din prima groapă menajeră a bordeiului α . Așa cum vom vedea în continuare, cele două bordeie sunt și cele mai vechi locuințe de epocă romană descoperite în așezarea de la Amza.

1.1 În anul 2000 au fost descoperite și cercetate nouă locuințe din secolele I-III p. Chr., notate L1-L9 (Baumann 2000, 158-161). Cea mai sudică locuință din așezare – L2 - a fost cercetată parțial. Era orientată NV-SE și avea, foarte probabil, un plan trapezoidal, în măsura în care acesta poate fi reconstituit după suprafața surprinsă în secțiune. Latura de NV – baza mare a trapezului, este dreaptă, spre baza mică colțurile locuinței sunt rotunjite. Are șase metri lungime pe latura de SE, ceea ce evidențiază o locuință de dimensiuni apreciabile, cu podeaua adâncită până la -0,43 m față de nivelul antic. În zona de NV a fost practică o groapă mare, ovală (cu diametrul scurt de 1,50 m și diametrul lung de 1,75 m), adâncă de -1,34 m în care se pătrundea pe la SE pe trepte amenajate în pământ cruțat. Probabil că această groapă a servit ca pivniță pentru alimente; în momentul descoperirii conținea o mare cantitate de oase de animale, de pește și de păsări, ca și numeroase piese ceramice în stare fragmentară, fragmentele unei râșnițe manuale din calcar cochilifer și o încuietoare de bronz tip *serra*. Nu lipsește ceramica lucrată cu mâna, cu analogii la Horia (Baumann 1983, 180 (1)) și Sarichioi (Baumann 1995, 219, pl. 19, 2) în sec. II p. Chr., alături de exemplare romane care asigură încadrarea cronologică a locuinței între mijlocul sec. II și primul pătrar al sec. II p. Chr. (Baumann 2003, 190-192).

La 1,50 m depărtare spre nord se afla locuința *L3*, locuință trapezoidală de mici dimensiuni, direcționată S-N, cu intrarea în plan convex situată pe colțul de NE. Ca și *L2*, locuința *L3* era semiadâncită, cu podeaua amenajată la adâncimea de -0,40 m față de nivelul antic și înclinată spre sud. În stânga intrării se afla o adâncitură de -0,20 m, ovală, cu diametrul scurt de 0,65 m și diametrul lung de 1,15 m.

Locuința *L1*, cercetată în întregime, a fost descoperită la nord de *L2*, la o depărtare de 3,60 m de aceasta. Avea forma ovală, cu podeaua din pământ bătut situată la -0,75 m față de nivelul antic de călcare. Groapa locuinței era înconjurată de o bordură lată de 0,20 m în care s-au descoperit zece orificii de opt până la unsprezece cm diametru, provenite de la scheletul de lemn al pereților. În partea de NE a locuinței a fost descoperit spațiul destinat pregătirii mesei, unde piesa cea mai importantă o reprezintă cuptorul menajer și groapa reziduală din fața acestuia.

Locuința *L1* ocupa o suprafață totală de 20,13 mp², care a furnizat o cantitate extrem de variată de materiale ceramice și osteologice, 11 obiecte din metal și sticlă și o monedă foarte tocită, probabil o emisiune din timpul dinastiei Iulia-Claudia³. Printre descoperirile ceramice atrage atenția un medalion antropomorf care se aplica pe o anumită categorie de vase ceramice⁴ și un fragment de oală ornamentat cu o pastilă ceramică aplicată în care fusese incizat, înainte de ardere, semnul crucii⁵. Ca și în locuința *L2*, *L1* se încadrează cronologic între jumătatea sec. II și mijlocul sec. III p. Chr.

Locuința-bordei *L4* a fost cercetată la 7 m NV depărtare de *L1*. Groapa bordeiului a perforat la vest o locuință hallstattiană și a fost la rândul ei astupată de o locuință de suprafață din sec. IV p. Chr. Planul locuinței romane timpurii nu a putut fi reconstituit. Cu toate acestea, *L4* prezintă interes datorită faptului că ceramica lucrată cu mâna este predominantă, evidențiind o locuință autohtonă din sec. II-III p. Chr. Descoperirea unui fund de ceașcă, fragment de ceramică cenușie de factură locală, lucrat la roată înceată, cu semnul crucii imprimat înainte de ardere, se adaugă fragmentului cu cruce descoperit în *L1*, relevând elemente creștine timpurii în așezarea de la Amza.

Locuința *L5* se află la o distanță de 7 m de *L4*. Forma acesteia, mai mult alungită decât ovală, cu laturile lungi paralele și cele scurte rotunjite pare să fie a unui dreptunghi prevăzut la capetele scurte cu abside. Locuința era direcționată NE-SV cu intrarea, foarte probabil, la nord-est. Spațiul locuibil, cercetat în proporție de 50%, trebuie să fi avut o suprafață de aprox. 14 mp.

La cca. 0,80 m NV, în vecinătatea locuinței *L5*, se afla locuința *L6*. *L6* prezintă un plan trapezoidal aparte: tronconică la SE unde era plasată intrarea, avea o latură mare absidată la NV. *L6* face parte din categoria locuințelor semiadâncite cu podeaua situată cu -0,50 m sub nivelul de călcare antic. În dreptul intrării au fost amenajate trepte, de la SE spre NV. Suprafața totală a locuinței *L6* este de aprox. 9 mp (3,60 m pe axul lung și 2,60 m pe axul scurt).

1.2 Un grup de trei locuințe de tip bordei a fost cercetat la aprox. 50 m nord. Două dintre ele, *L7* și *L9*, suprapuse de ansambluri romane târzii, sunt orientate S-N, fiind aproape lipite una de cealaltă – *L7* la sud și *L9* la nord. *L7* avea o formă ovală, fiind mărginită de orificii provenite de la scheletul de lemn al pereților. Groapa bordeiului se adâncește până la -0,85 m sub nivelul antic. Este marcată la nord de o plintă semirotondă, amenajată din pământ cruțat în spațiul vertical al gropii. Cu toate că a fost cercetată parțial, asemănarea cu locuința *L1* este frapantă.

Locuința *L9* pare să fi fost adosată laturii de nord a locuinței precedente. Are o formă rectangulară neregulată, cu un colț la SE puternic ieșit în afară. În acest spațiu, ca și în cazul locuinței *L1* a fost amplasată instalația de foc – o vatră cu groapa reziduală situată la nord. Groapa bordeiului se adâncește până la -0,70 m față de nivelul antic. Podeaua sa păstra urme lutuială, fiind mai adâncită în zona centrală. Vatra a fost construită din pământ cruțat, fiind înălțată cu 0,48 m față de podea.

La cca. 1,50 m NV a fost cercetată locuința *L8*. Această locuință-bordei prezintă un plan trapezoidal, cu intrarea situată pe latura de sud, pe baza mică a trapezului. Podeaua bordeiului a fost amenajată la adâncimea de 0,90 m față de nivelul antic, fiind adâncită cu -0,25 m în zona centrală. În interiorul locuinței se cobora pe trei trepte executate în pământ cruțat, spațiul interior fiind amenajat cu lavițe din pământ cruțat pe toate laturile. În exterior, un șir de patru orificii situate pe latura de vest evidențiază prezența unui acoperiș în pantă de la vest la est. Suprafața ocupată de *L8* era de aprox. 13 mp. Ca și celelalte locuințe din epoca romanității timpurii, *L8* se încadrează în perioada cuprinsă între mijlocul sec. II și mijlocul sec. III p. Chr.⁶

Cercetările arheologice din 2000 de la Telița-Amza au scos la lumină un tip de locuință îngropată, puțin cunoscut până în prezent în așezările romane din secolul IV p. Chr.

Bordeiul *L12*, cum a fost denumită locuința respectivă, are formă trapezoidală, cu baza mică la SV. Locuința a putut fi cercetată numai în proporție de 50%, pe o suprafață de 14,50 mp, ceea ce presupune o suprafață totală de aprox. 29 mp. Acest fapt înscrie bordeiul de epocă romano-bizantină printre locuințele mari de acest gen. Groapa bordeiului are -1,25 m adâncime, intrarea fiind plasată în colțul de sud al locuinței. Interiorul a fost amenajat cu grijă, cu ajutorul unor platforme și plinte realizate în pământ cruțat, fiind împărțit în două compartimente principale, mai adâncit la SV unde, crusta înnegrită, cu urme de cenușă, evidențiază o folosire a vetrei portabile, element cunoscut în lumea geto-dacă (Ursachi 1995, 46). Această descoperire aruncă o nouă lumină asupra podelelor prevăzute cu adâncituri, scobituri și spații rotunde sau ovale, special amenajate în interiorul locuințelor îngropate sau semiîngropate de la Telița-Amza. De jur-împrejur, întregul spațiu interior era circumscris de o plintă din pământ cruțat. Ca și locuințele *L1* și *L2*, bordeiul *L12* a furnizat o mare cantitate de ceramică fragmentară, un numeros material osteologic, obiecte metalice și trei monede de bronz care permit încadrarea sa cronologică în a doua jumătate a sec. al IV-lea p. Chr. (Baumann 2000, 162, nr. 20). Printre obiectele recuperate se remarcă două frumoase fibule cruciforme din bronz, cu capete în formă de bulbi de ceapă (Zwiebelknopffibeln) și un opaiț creștin aparținând producției locale de ceramică⁷.

Din a doua jumătate a sec. al II-lea p. Chr. încep să apară construcții cu caracter public, dar și privat, cu temelii profunde din piatră cu pământ. În campaniile de săpături din anii 1987 și 1988 au fost scoase la lumină resturile unui ansamblu de locuire de mari dimensiuni, cu construcții pe trei din laturile unei curți interioare, asemănător locuințelor din mediul rural al proprietarilor de *villae rusticae*, reflectând o puternică influență romană.

Edificiile publice cercetate în așezarea romană timpurie de la Amza sunt deosebit de interesante și au fost prezentate cu alte prilejuri (Baumann 1995, 24-28; Baumann 2003, 169-170). Amintim de *horreum*, de atelierul ceramic absidat transformat în bazilică creștină în prima jumătate a sec. IV p. Chr. și de edificiul rectangular B, pe care l-am considerat, încă de la descoperire, un sanctuar închinat de sătenii de la Amza unor divinități larg răspândite în provincia romană de la Dunărea de Jos.

2.0 Locuințele îngropate de epocă romană, cercetate până în prezent în așezarea de la Telița-Amza, sunt semiadâncite și de tipul bordeielor cu adâncime medie. Poziția lor în teren relevă o grupare de două-trei, la intervale de 50 m, situație valabilă până la jumătatea sec. al III-lea.

Ținând cont de suprafața ocupată, de aspectul și de adâncimea gropii, de diversele amenajări interioare și exterioare, cele 11 locuințe pot alcătui patru grupe tipologice:

- a) *grupa I-a*, formată din bordeiele α , β și *L6*, cu intrarea situată pe una din laturile scurte;
- b) *grupa a II-a*, din care fac parte două locuințe semiîngropate: *L1* și *L7*, cu groapa ovală circumscrisă de orificii destinate scheletului lemnos al construcției;
- c) *grupa a III-a*, alcătuită din locuințe cu plan trapezoidal, semiadâncite în cazul locuințelor *L2* și *L3* și de tipul bordei la *L8* și *L12*;
- d) *grupa a IV-a* cuprinde locuințe al căror plan are la bază dreptunghiul, dublu absidat, aproape elipsoidal la *L5* – locuință semiadâncită; neregulat, cu spațiul destinat vetrei ieșit mult în afară, în cazul bordeiului *L9*.

Se pot distinge locuințe mari, mici și mijlocii. Cele mici au o suprafață de locuit cuprinsă între 4-12 mp, cele mijlocii între 13-15 mp, cele mari între 18-30 mp. În acest sens, locuința *L1* ocupa o suprafață totală de aprox. 20 mp. În conformitate cu elementele de care dispunem, era construită cu pereții din paiantă pe schelet de lemn și poseda un acoperiș conic din materiale ușoare, originea acestor construcții fiind întâlnită în Latène-ul dacic târziu (Glodariu 1981, 665; Ursachi 1995, 46). Ceea ce frapează și din acest punct de vedere „pivnița” locuinței învecinate - *L2*, nu este cu nimic mai prejos, constă în bogăția materialului arheologic descoperit în interior, care aruncă o nouă lumină și asupra familiilor care locuiau în aceste semibordeie. Evităm alte comentarii asupra acestui gen de locuință din epoca romană, reasezând-o în drepturile sale de principal ansamblu de locuire în așezările autohtone. Considerăm că locuința monocelulară semiadâncită își are obârșia în străvechea „*casa*” de care amintea Ovidius la începutul primului mileniu creștin (P. Ovidius Naso, *Tristia*, III, 10, 66; Bichir 1973, 19-21; Bichir 1984, 7-8). Ponderea acestor locuințe în așezarea de la Amza este relevantă din punct de vedere demografic, demonstrându-se că erau locuite de familii puțin numeroase.

Bordeiele cercetate aparțin unor tipuri diferite: *L7* de formă ovală, *L9* rectangular, *L8* și *L12* cu plan trapezoidal. Bordeiele sunt de mărime mijlocie, excepție făcând *L12* a cărui dimensiuni contrastează cu aspectul său modest. Toate bordeiele au amenajări interioare: plinte, trepte, gropi, evidențiindu-se experiență și nu improvizație în realizarea lor (Ursachi 1995, 46). Se remarcă, în special, spațiul

destinat instalației de foc: în L12 pentru vatra portabilă, L9 prevăzut cu cuptor în afara spațiului locuibil. Acest din urmă aspect este întâlnit atât în așezările dacoromane din stânga Dunării, în cursul sec. II-IV p. Chr. (Bichir 1984, passim; Dolinescu-Ferche 1974, passim), cât și mai târziu, în cursul sec. V-VII p. Chr., în așezările de tip Ipotești-Cândești, aparținând sintezei culturale realizate de populația romanică de aici (Bârză 1973, passim; Harhoiu 1996, s.v., 266).

2.1 În cursul săpăturilor arheologice efectuate în așezarea de la Telița-Amza au fost cercetate mai multe gropi reziduale. Trei dintre ele se aflau în afara locuințelor, evidențiind prin dimensiunile și conținutul lor o folosință comună, am putea spune publică, ca destinație. Cele trei gropi au fost încadrate cronologic între jumătatea sec. II și începutul sec. IV p. Chr. Două dintre ele erau căpăcuite cu fragmente de vetre și pereți de locuință. Una avea formă tronconică, cu deschiderea de 2,35 m și baza mică de 1,50 m situată la adâncimea de -1,45 m față de nivelul antic. Conținea o cantitate impresionantă de obiecte ceramice fragmentare și câteva obiecte metalice, majoritatea din sec. al II-lea. O monedă de la Constantin cel Mare, descoperită în partea superioară a gropii, relevă că nivelarea acesteia s-a produs în sec. al IV-lea p. Chr.

Cealaltă groapă reziduală era de formă cilindrică, avea diametrul de 3,00 m și era adâncă de -1,50 m. Conținea în exclusivitate materiale ceramice, fragmentele de vetre alcătuind, ca și în cazul precedent, stratul superior al umpluturii.

Cea de-a treia groapă, auxiliară locuințelor de la Amza, a fost întrebuințată inițial ca depozit de cărămizi într-o perioadă constructivă, respectiv aceea de la începutul sec. al IV-lea p. Chr., așa cum ne-o dovedește descoperirea câtorva cărămizi întregi, nefolosite, pe podeaua gropii.

De formă cilindrică, cu diametrul de 2,35 m și adâncă de 1,55 m, această groapă avea podeaua înroșită în zona centrală, acolo unde au fost descoperite și cărămizile. Era umplută cu pământ galben-brun clisos, amestecat cu rare fragmente ceramice, evidențiind faptul că nu a fost întrebuințată în alte scopuri, decât în cel al depozitării cărămizilor.

Descoperirea fragmentelor de vetre în asociere cu bucăți din lipitura pereților de locuință în gropile reziduale reflectă caracterul ritual al îngropării vetrelor de către autohtonii geți, ca urmare a perpetuării în epoca romană, cel puțin până în sec. al IV-lea, a străvechiului cult al vetrei și al locuinței (Bichir 1984, 80; Bichir 1973, 142-145).

2.2 O nouă fază constructivă intervine la sfârșitul sec. al III-lea când în așezarea de la Amza se întâlnesc nivelări masive și sunt astupate gropi menajere, inclusiv de bordeie transformate în gropi reziduale. Sunt refăcute construcții mai vechi, prin folosirea parțială a structurilor anterioare, sau sunt ridicate noi clădiri pe locul celor distruse, refolosindu-se materialele existente, în special piatra.

Urme ale locuirii romane din sec. IV p. Chr. au fost surprinse de-a lungul întregii suprafețe investigate, la intervale cuprinse între 50-70 m. Vestigiile descoperite relevă o impresionantă evoluție a acestei așezări rurale spre forme noi.

Din această perioadă ne-au parvenit construcții interesante pe temelii de piatră, precum: bazilica paleocreștină, locuințele monocelulare cvasi-pătrate și rectangulare, dar și locuințele mari rectangulare și compartimentate, cu analogii în alte centre din Scythia Minor (Opaț A., Opaț C., Bănică, T. 1992, 106-107, Taf. 20, Abb. 7).

În anul 2000 a fost descoperit un edificiu spectaculos, în zona de NE a așezării, care impresionează prin echilibru și eleganță. Este o clădire patruleteră alcătuită dintr-o sală dreptunghiulară, compartimentată prin două șiruri de coloane și prevăzută la răsărit cu două încăperi care flanchează spațiul larg al intrării, probabil porticată.

Construirea caselor pe temelii de piatră este reflexul unui fenomen de bunăstare pe fondul unei situații politice stabile. Dar numărul limitat al construcțiilor, în marea lor majoritate cu caracter public, explică parțial acest fenomen. Locuințele de suprafață pe temelii de piatră apar în număr restrâns, spațiul dintre ele fiind ocupat de numeroase resturi materiale provenite de la locuințe de suprafață pe temelii superficiale și de la diferite anexe gospodărești distruse de timp și de arăturile moderne.

NOTE:

1. Vezi, în acest sens, Catalogul descoperirilor ceramice pe 1987, în Baumann, 1995, 90 (nr. 15, 17) și 95-96 (nr. 60-63)
2. Suprafața locuibilă = 19,25 m, la care se adaugă suprafața spațiului menajer de 1,10x0,85 m = 0,88 mp.
3. Inv. 52237 (Muzeul de Arheologie Tulcea).
4. Ceramica cu medalioane aplicate din sec. II-III p. Chr. – vezi în acest sens Kabakčeva 1988, p. 28-30, fig. 162, 163, 165.
5. În privința întrebuirii semnului crucii ca simbol creștin în ceramica romană din primele secole după Christos, vezi C. Chera-Mărgineanu, Lungu 1984, p. 128-129; Zugravu 1997, p. 177-178.
6. În acest sens, fibula de tip *Kraftig profilierte Fibel* („puternic profilată”) specifică sec. II și primul pătrar al sec. III p. Chr descoperită în interior, reprezintă un *terminus antequem*.
7. Imitație locală după un produs corintic, cu semnul crucii imprimat, înaintea arderii, la baza apucătorii – vezi Bovon 1966, p. 68-71 și pl. 12, 480.

BIBLIOGRAFIE:

- Baumann, V.H. 1983: *Ferma romană din Dobrogea*, Tulcea.
- Baumann, V.H. 1991: *Cercetări arheologice pe valea Teliței (jud. Tulcea). Sondajul de la Frecăței*, Peuce, 10, p. 109-115.
- Baumann, V.H. 1995: *Așezări rurale antice în zona Gurilor Dunării. Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec. I-IV p. Chr.)*, Bibl. Istro-Pontică, seria Arheologie (1), Tulcea.
- Baumann, V.H. 2003: *Noi săpături de salvare în așezarea rurală antică de la Telița-Amza, jud. Tulcea*, Peuce S.N. I (XIV), Tulcea, p. 155-232.
- Bârzu, L. 1973: *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în sec. IV-V (Cimitirul nr. 1 de la Bratei)*, București.
- Bichir, Gh. 1973: *Cultura carpică*, București.
- Bichir, Gh. 1984: *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București.
- Bovon, A. 1966: *Lampes d'Argos, Études péloponnésiennes*, V, Paris. Kabakčeva, 1983: *Keramični tentrove na teritorijata na Nikopolis ad Istrum*, Sofia.
- Chera-Mărgineanu, C., Lungu, V. 1984: *Noi descoperiri din necropolele tomitane*, Pontica, 17.
- Dolinescu-Ferche, S. 1974: *Așezări din sec. III și IV în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București.

Glodariu I. 1981: *Așezări dacice și daco-romane la Slimnic*, București.

Harhoiu, R. 1996: *Ipoțești-Cândești*, Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României (D-L), (coord. C. Preda), București.

Opaiț, A., Opaiț, C., Bănică, T. 1992: *Das ländliche Territorium der Stadt Ibida (2-7 Jh) und einige Betrachtungen zum Leben auf dem Land an der Unteren Donau*, Die Schwarzmeerküste in der Spätantike und in frühen Mittelalter, Wien.

Ursachi, V. 1995: *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, Bibl. Thracologica 10, București.

Zugravu, N. 1997: *Geneza creștinismului popular al românilor*, Bibl. Thracologica, București.

Résumé

Les habitations de l'époque romaine situées à l'Est de l'agglomération sont des huttes creusées, le type des huttes à profondeur moyennes. Elles constituent des groupes formés de 2-3 logis, situées à des intervalles d'environ 50 mètres, encadrés du point de vue chronologique, au moins dans la première phase d'habitation, dès la deuxième moitié du Ier siècle et jusqu'au premier quart du IIIe siècle après J.-C.

Les neuf habitations découvertes dans l'année 2000, de pair avec les huttes étudiées en 1987 constituent quatre groupes typologiques:

- a) la Ier groupe, formée de deux huttes (α , β) découvertes en 1987 et de la hutte L6 découverte en 2000;
- b) la IIe groupe comprend deux habitations enterrées – L1 et L7, la fosse ovale étant circonscrite d'orifices;
- c) la IIIe groupe comprend habitations en plan trapézoïdal, creusées, comme dans le cas des habitations L2 et L3 et des habitations de type hutte L8;
- d) la IVe groupe comprend deux logis dont le plan α , à la base, le rectangle: double absidé, presque ellipsoïdal à L5 – habitation creusée; irrégulière, ayant l'espace destiné à l'âtre beaucoup sorti en dehors – la hutte L8.

On peut distinguer des habitations grandes, petites et moyennes. Les habitations petites comprenant entre 9-12 mètres carrés, celles moyennes entre 13-15 mètres carrés, tandis que celles grandes comprennent environ 18-20 mètres carrés. Les habitations petites font partie du Ier groupe typologique. Les plus grandes sont situées dans la côte Sud de l'habitation romaine de haute époque, L1 et L2. la première, ayant une forme ovale, le plafond légèrement creusé, pourvu à NE d'installation de feu, occupait une surface totale d'environ 20 mètres carrés. On suppose, à partir des éléments dont on dispose que la structure de L1 était constituée de murs en treillis dressés sur un squelette en bois, ayant un toit conique construit de matériaux légers (le système de construction mentionné remonte au Latène dacique de basse époque). Mais ce qui frappe de ce point de vue, la cave de l'habitation voisine L2 ne le cède en rien aux autres, c'est la richesse des matériaux archéologiques découverts à l'intérieur de ces habitations. Une grande variété de formes céramiques, de pièces métalliques, de pièces en os ou en pierre, d'outils, d'ustensiles et de parures complète l'image d'une famille qui vivait dans ces demi-huttes et où régnait l'abondance. C'est pour ça que nous essayons d'éviter autres commentaires concernant ce genre d'habitation de l'époque romaine en la considérant le principal ensemble de logement des habitations autochtones.

Les trois huttes étudiées appartiennent à des types différents: *L7* a une forme ovale, *L8* a été bâtie en plan trapézoïdal et *L9* – rectangulaire. L'âtre du four est situé à l'extérieur du coin de sud-est. Toutes ces habitations ont des aménagements intérieur: des plinthes, des gradins, des fosses. Donc à la suite de ces découvertes on peut supposer qu'il s'agit de l'expérience des gens et non d'improvisations. On observe que la hutte rectangulaire pourvue d'un four en dehors de l'espace logeable est spécifique pas tant pour les habitats daco-romains, pendant IIe-IVe siècles après J.-C., aussi que pour les agglomérations qui appartenaient à la synthèse culturelle de type Ipotești-Cândești. Cette-ci était réalisée par la population romanisée sise sur le côté gauche du Danube au cours du Ve-VIIIe siècle après J.-C.

Liste d'illustrations

- Fig. no 1. Disposition planimétrique des huttes et des fosses ménagères (1987, S1).
Fig. no 2. Habitations demienfouillé. (2000, S13 + cas. E, c. 8-10).
Fig. no 3. Habitations romaines anciennes - L1, L2, L3 (2000, S12, c. 22-24; S13, c. 1-4).
Fig. no 4. Habitations romaines – L7, L8, L9, L12 (2000, S14 - S14bis).

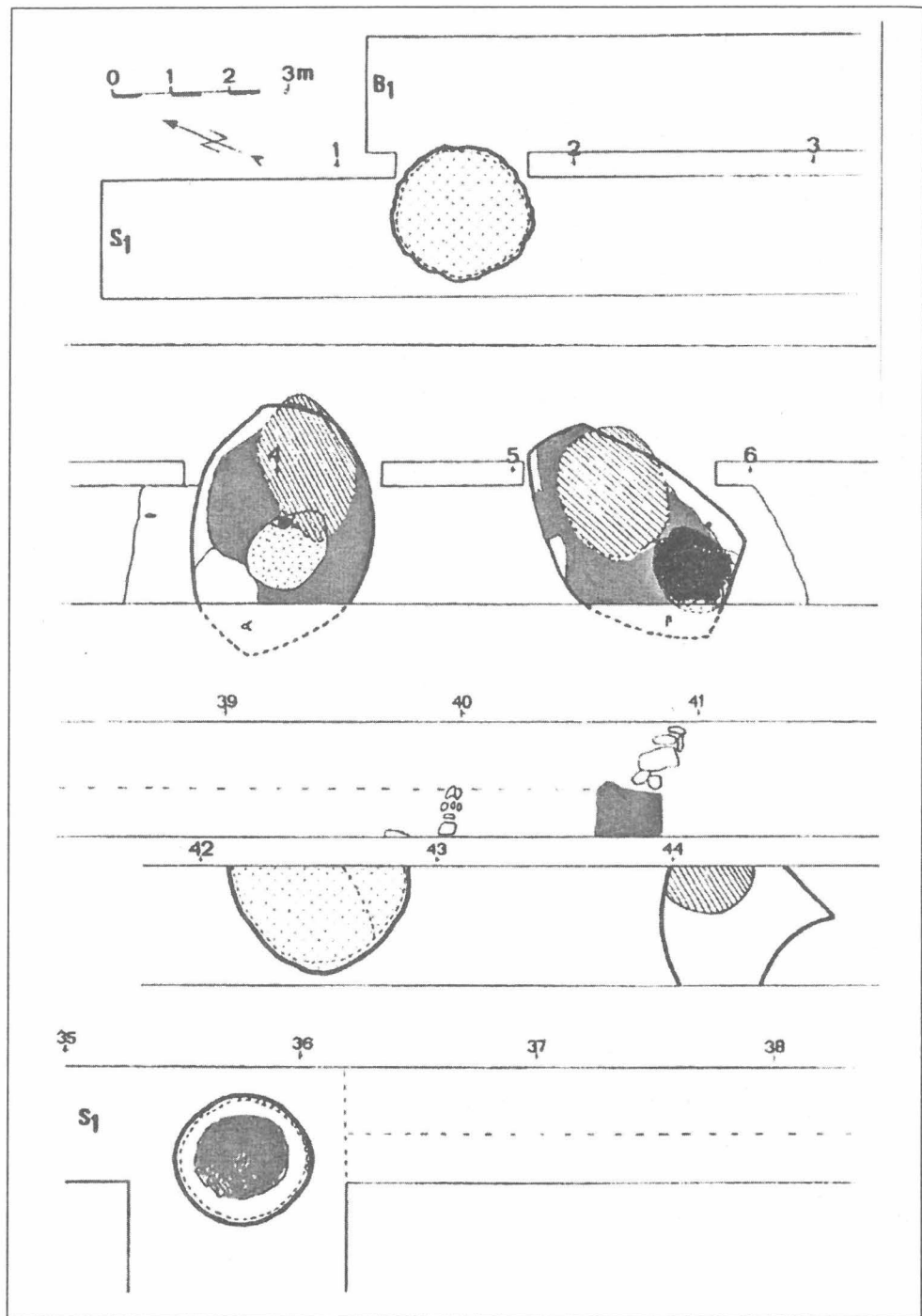

Fig. 1. Dispunerea planimetrică a bordeiilor și a gropilor reziduale (1987, S1).

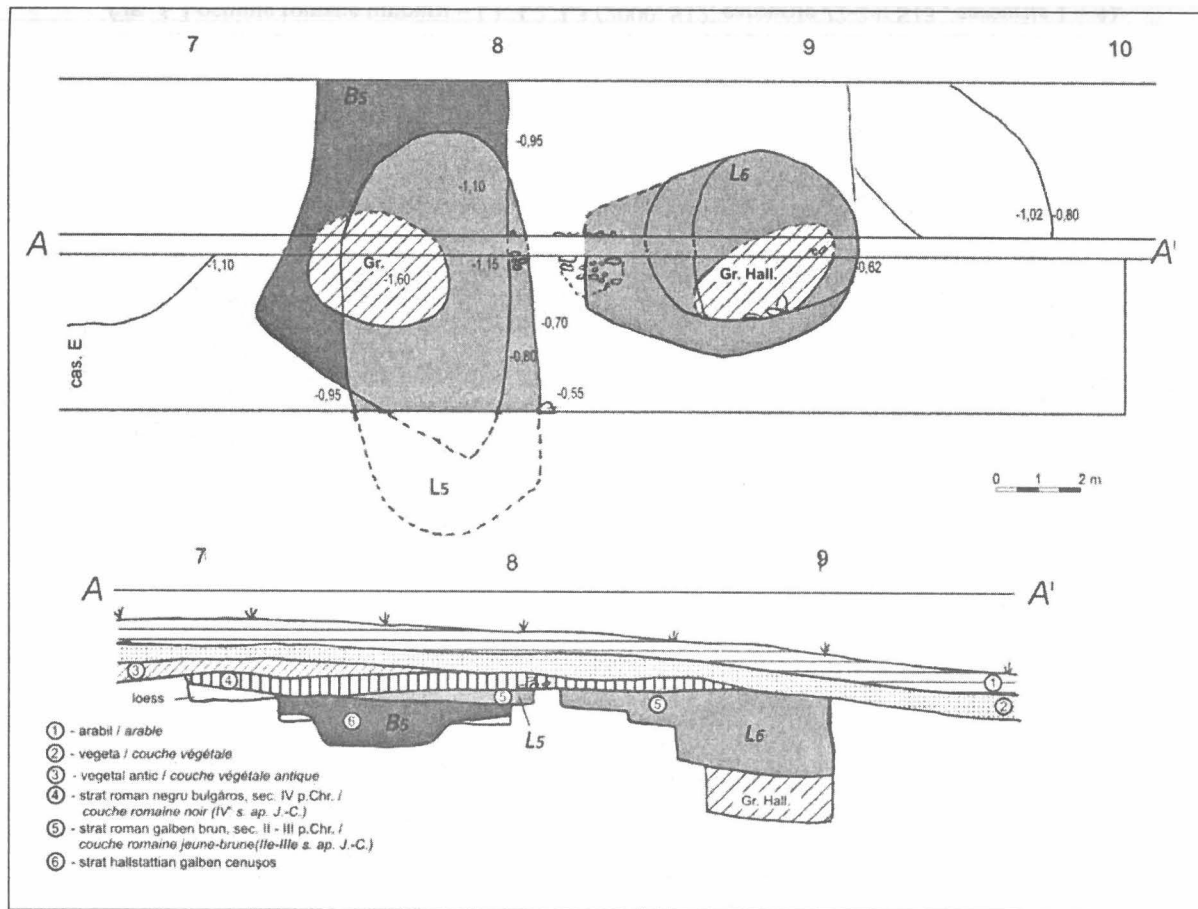

Fig. 2. Locuințe îngropate – L5, L6 (2000, S13 + caseta E, carourile 8 – 10).

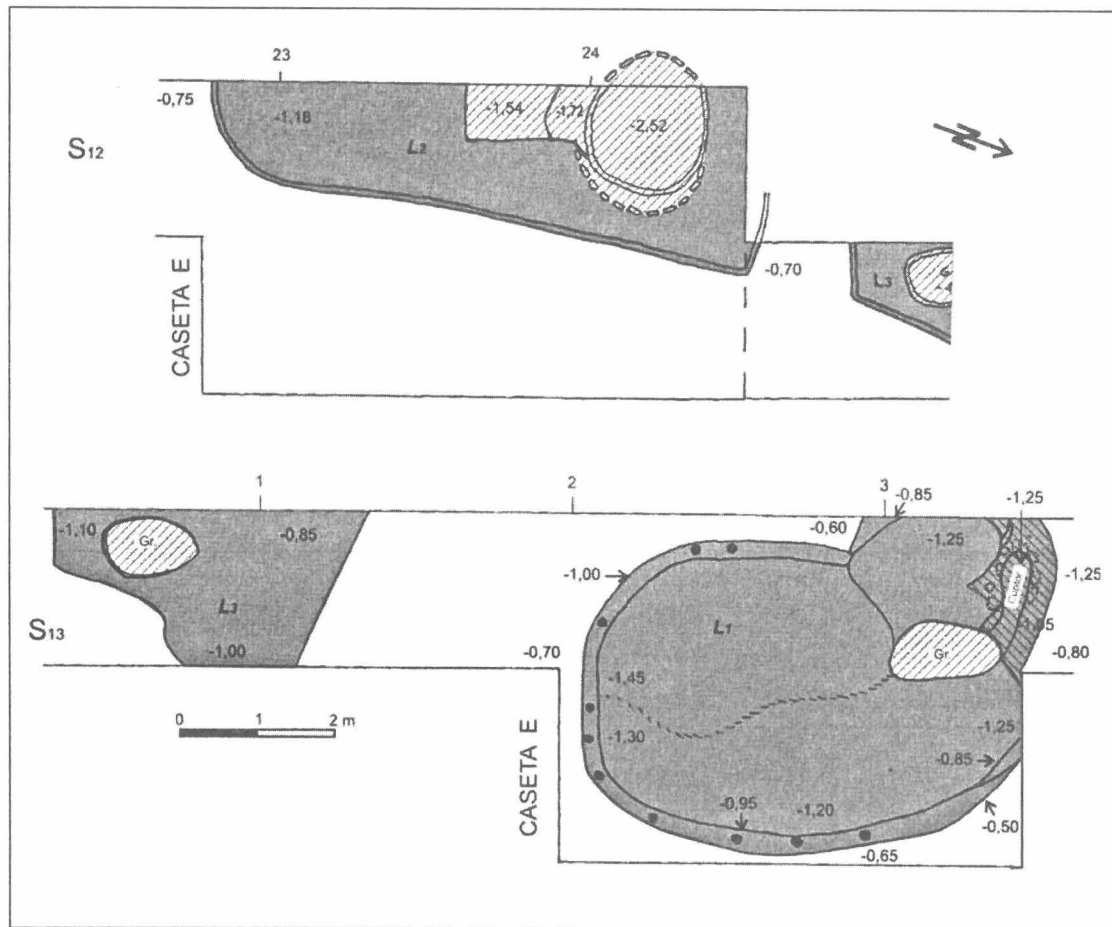

Fig. 3. Locuințe romane timpurii – L1, L2, L3 (2000, S12, carourile 22-24; S13 , carourile 1 – 4).

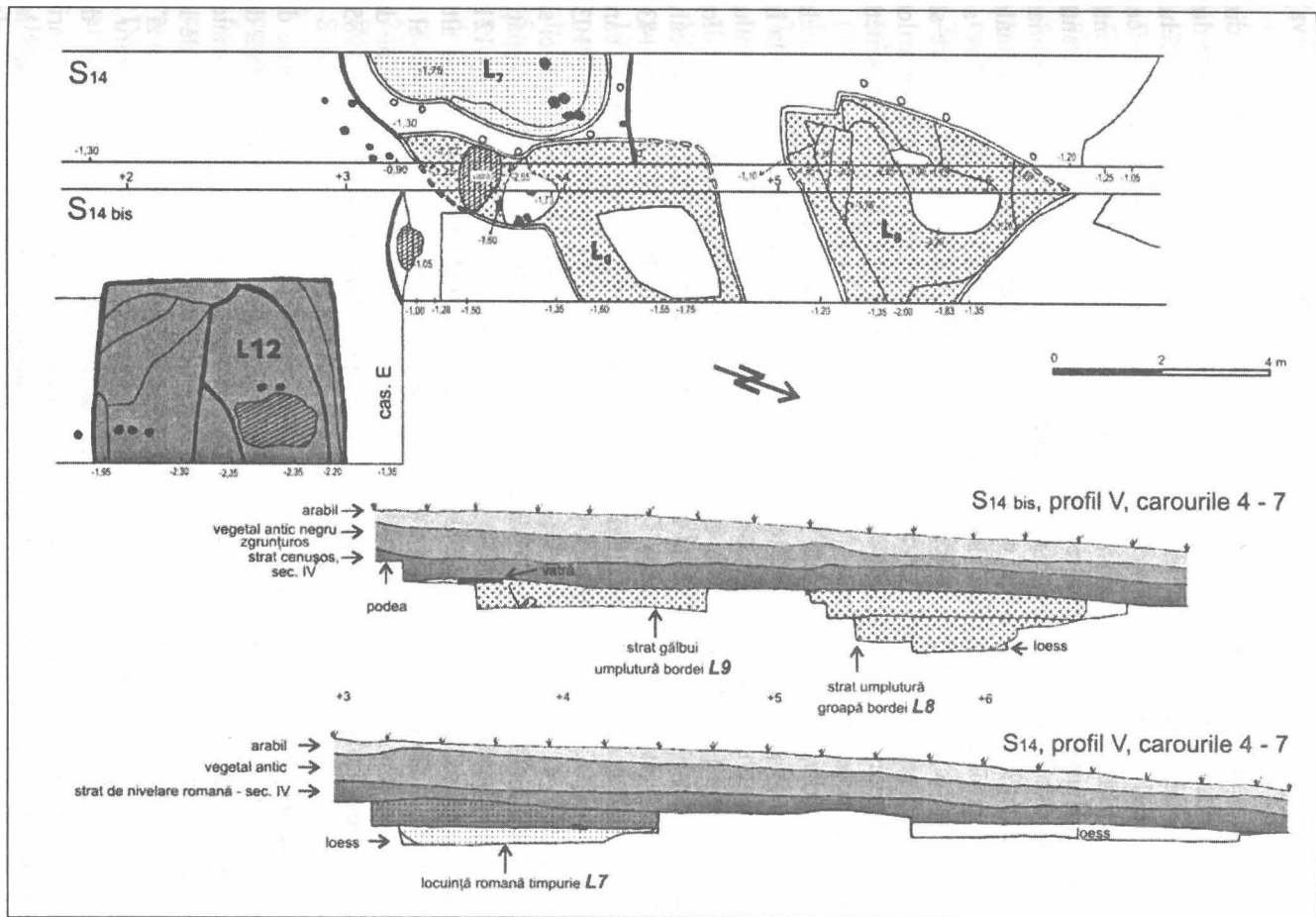

Fig. 4. Locuințe romane – L7, L8, L9, L12 (2000, S14 - S14 bis).